

ATATÜRK'Ü ANARKEN *

Ord. Prof. Dr. SADİ IRMAK

Ben talihimin en büyük mazhariyeti olarak Mustafa Kemal'i yakından görüp tanımak ve anlamaya çalışmak mazhariyetine kavuşmuş bir fânîyim. Onunla ilk ve gıyabî tanışmamız, bir efsane şöhreti yaratan, fakat bir gerçekten ibaret olan Çanakkale'deki kahramanlığıdır.. Onu şahsen ilk görüşüm, 4 ağustos 1920'de Konya'da, öğrencisi bulunduğum -o zamanki adıyla- Mekteb-i Sultanî'yi ziyaret ettiği güne rastlar. Millî Mücadeleye atılırken ilk gelişidir bu Konya'ya.. Gelişini Kışladan haber verdiler. Ben de tabîî, ilk defa olarak, hayalimde muazzam bir yer tutan adamı, şahsen de görmek hasretiyle mektebime koştum.. Bir akşam üzeriydi.. Atatürk mektebi dolaştıktan sonra.. O zamanki âdet veçhile edebiyat mualliminin yazdığı bir metni bir talebe, yukarı sınıf talebelerinden birisi okur.. Bir arkadaş bunu okudu. Okurken dikkat ediyorum, yüzü açılıyordu Atatürk'ün.. Memnuniyet... Âdeta genç arkadaşımızı teşvik eden, onun güç işini kolaylaştırmak üzere bir şefkatin eseri idi bu.. Fakat arkadaşımızın sözleri, hocanın yazdığına uymak mecburiyetinde olduğu için, şöyle bir cümle geçti: "Seni tarih büyük padişahların hizasına koyacaktır!" O anda baktım, o pembe, o gülün, o teşvik eden yüz birdenbire çelikleşti. Arkadaş mutlâka dedik... Fakat mânasını anlamıyoruz.. Hocamız da bunu yazarken büyük bir kompliman yaptığı inancıyla elbette, bunu yapmıştı. Akşam Atatürk Vali'nin evinde ziyafete gidiyor ve orada biraz daha açılıyor: "Bu gençleri Padişahçı filan bu kadar bağlı yetiştirmeyin!" sözü, ilk defa olarak orada.. Zannediyorum tarihimizde de 4 Ağustos 1920 akşamı oluyor.

Sonra gel zaman, git zaman 1923 de, benim İstanbul Üniversitesi'nde talebe bulunduğum sırada bir ilân görüyoruz: "Avrupa'ya talebe gönderilecektir". Allah! Allah!. Daha Lozan yapılmış ama, tasdik olmamış... Memleket her köşesinden, bucağından kanyor... Harabe içinde... Yunan tahrip etmiş.. Birinci Cihan Harbi'nin tahribatı devam ediyor... Tam bu sırada lüks gibi gelmesi düşünülebilen bir şey, Avrupa'ya talebe... Gidelim bari kaderimizi deneyelim.. İşte Necip Fazıl, Burhan Ümit'lerle beraber, o yüzelli kişi arasından onbir kişi seçilmişiz.. Nereye

* Bu konuşma 10 Kasım 1983 günü Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından tertiplenen "Atatürk'ü Anma Günü"nde yapılmıştır.

gideceğimizi bize sordukları zaman, dedik ki: “Hükûmet nereyi isterse!” Bilhassa Atatürk acaba birşey ister mi?. Benim, nacizane adımın kenarına, “Berlin Üniversitesi’ne gitsin” diye yazmış. Artık başka yer hatıra gelebilir mi? Yola çıkacağım. O zaman uçak filan yok... Trene binmek üzere Sirkeci’ye gittim. Bir müvezzi benim adıma “Mahmut Sadi”yi filân arıyor.. Bir telgraf.. Atatürk’ten bir telgraf: “Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum; alevler olarak geri dönmelisiniz!”. Şimdi gel de haylazlık et, bakalım!

Gel zaman, git zaman İstanbul Üniversitesi’nde -Darülfünun o zamanki adı- bir ıslahat yapmak lâzım.. Fakat bu ıslahat, daha evvel de denenmiş yarım yamalak tedbirler değil! Kabil olduğu kadar, Atatürk’ün her işinde yaptığı gibi kökten bir ıslahat.. Bunun için de Prof. Malche getiriliyor. Ben de doçent’im, hocayım.. Prof. Malche’in sorduğu sualler arasında iki karakteristik soru var: 1- “Dersinizin kitabını yazdınız mı?” 2- “Batı dillerinde yayımlanmış araştırmanız var mı?”. Gerçekçi sualler.. Adam elli sene kürsü işgal etmiş, fakat kitabı yok! İşte buna göre... Ve o büyük kütle... O muhterem tanıdığımız ve kendi janrlarında şöhret yapmış olan hocalarımızın pek büyük bir kısmı tasfiye edildi ve tasfiye işi şüphe yok ki Mustafa Kemal’in müsaadesiyle oldu. Ve bu tasfiye edilenler arasında huzuruna kabul ettiği, kendisiyle samimî görüştüğü arkadaşları da var.. İnkılâp ve memleket yararı söz konusu olduğu zaman şahsî dostluklar filân onun nazarında yok!

Gel zaman, git zaman kaderim daha iyi inkişaf etmiş olacak ki huzuruna girenler arasına, o mesut insanların arasına katılmak saadetine eriştim.. Huzur bir mefhum, bize mahsus.. Akşam saat dokuz civarında girilir ve sabahın beşine, altısına kadar huzurlarında kalınırdı. Ben Einstein’dan evvel zamanın izafiyetini Atatürk’ün yanında hissettim.. Dokuz’da gireriz, tâ ki bize izin verdiği zaman saate bakarız, saat beş olmuş.. İtimat ediniz, bu kadar saat gibi değil de sanki 10 dakika geçmiş gibi gelirdi.. Bir sohbet adamı.. Yapacağı telkinleri orda yapar, fakat bizlere de rahatça fikirlerimizi söyleme imkânı verir.

Bunlar arasından, zamanın darlığı dolayısıyla sadece ikisini anlatmakta fayda görüyorum. Bir akşam: “Benim hakikî misyonum, ne olarak düşünüyor sunuz?” diye bir soru açtı. Kahraman... Büyük Kumandan... Asker... Fakat: “Hayır!” diyor.. Bunları söylüyoruz sırasıyla... Bir yedi sekiz kişi varız huzurunda.. Hiçbirini beğenmiyor.. Ve nihayet kendisi: “Ayol ben öğretmenim!” diyor, “Hiçbirinin söylemediniz!” Sonra dank ediyor benim kafama, hakikaten baş vasıflarından bir tanesi de

öğretmen.. Çünkü Anadolu'ya geçtikten sonra Atatürk ekibi denen insanları yetiştiren O.. Hepimiz dahil ama, bilhassa kendisinin en yakın mesâi arkadaşları -ki bunların hepsine de büyük minnet borçluyuz- bir bakıma kendi talebeleridir bunlar... Zamanla bunları en yüksek mevkilere getirmiştir ve onlara tarihî roller oynatmıştır. Hakikaten büyük öğretmen...

Başka bir akşam: “Tarihte beni kiminle mukayese ediyorsunuz?” dedi. Tabii bunu bir gurur gösterisi olarak değil, sadece bir sohbet vesilesiyle.. O akşam huzuruna ilk defa giren bir arkadaş, çok büyük bir iltifat ediyorum zannıyla: “Efendim, şüphe var mı?” dedi, “Napolyon!” Atatürk’ün kaşları çatıldı: “O, bir cânidir!” dedi. Hepimiz dona kaldık... Ve ilâve etti: “Çünkü, harpleri zafer kazanmak için yapan, kan döken bir adamdır. Harpler zafer şevki için kazanılmaz. Bir milletin hayatında vazgeçilmez bir unsur olduğu zaman harpler mukaddestir.” O zaman birdenbire bende de bir hatıra canlandı, nakledeyim. İnönü zaferi kazanıldığı zaman, İsmet Paşa'ya çektiği telgraf: “Sen orada yalnız düşmanı değil, milletin tâli'-i makûsunu da yendin!” İşte harp, böyle olur.. Meşru harp, meşru zafer işte budur ve bunun gibisidir.

Atatürk memleketin her sahasına el atmıştır ve hür bir atmosfer, hür bir akademi yaratmıştır. Ve o akademiden geçenlere de ruhunun bir zerresini aşmıştır. Bu hususta içimizde en talihli olan arkadaşımız, Âfet Hanımefendi hemşiremiz burdadırlar. Kendilerinden tabii, enteresan hatıralar dinleyeceğimizi sanıyorum. Şu var ki, bütün teferruat gibi görünen bu küçük hatıralar, zamanla insana mânasını daha iyi anlatıyor.. Yaşlar ilerledikçe, tecrübeler, müşahedeler arttıkça.. O zaman belki çok ehemmiyet vermediğimiz işaretleri, zamanla büyük bir anlam kazanmaktadır. Bu defalık bu kadarla yetinmenizi rica ediyorum. Teşekkür ederim.

REMEMBERING ATATÜRK

The author recounts several reminiscences of Atatürk.